

Färgundersökning

Väntsalen i Virserums jvstn

Virserums sn, Hultsfreds kommun, Småland

Richard Edlund

Kalmar läns museum
Byggnadsantikvariska rapporter maj 2006

Färgundersökning av väntsalen i Virserums järnvägsstation

Ett uppdrag

Föreningen Smalspåret Växjö-Västervik renoverade fasaderna på stationshuset år 2005. De vill nu gå vidare och måla om väntsalen. Inför ommålningen fick Kalmar läns museum i uppdrag från Länsstyrelsen att ta reda på hur väntsalen varit målad vid olika tidpunkter. Samt utifrån resultatet från undersökningen ge ett förslag till hur rummet kan målas. Uppdraget utfördes av byggnadsantikvarie Richard Edlund i april 2006. Ett tack till Peter Christensen för hjälp med foton.

Historik

Bandelen Åseda Virserum byggdes av VKÅJ (Växjö-Klavreström-Åseda Järnväg). Arbetena med bandelen inleddes 1909 och i februari 1910 startade själva byggandet. Arbetet gick bra och bandelen på 28 km kunde öppnas för trafik den 23 december 1911. Den officiella invigningen av banan skedde den 11 juni 1912. Järnvägsbolagets namn blev från och med 1912, VVJ (Växjö-Virserums Järnväg). Staten blev ägare till järnvägen 1941. Föreningen Smalspåret Växjö-Västervik köpte stationshuset från Hultsfreds kommun i början av år 2002. I februari 2005 blev bandelen Hultsfred-Virserum byggnadsminnesförklarad och där ingår stationshuset samt även godsmagasinet i Virserum.

Stationshusets exteriör

Stationshuset med sitt brutna tak och småspröjsade övre fönsterpartier påminner om de villor i jugendstil som uppfördes vid denna tid. Byggnaden stod klar till invigningen i december 1911, arkitekten till byggnaden är inte känd. Fasaden består av en liggande fasspântpanel med släta fönsteromfattningar och knutar. Stationshusets bottenvåning inrymde ursprungligen väntsalar, expedition och resgodsrums. Den övre våningen inreddes som tjänstebostad för stinsen. Ursprungligen var byggnadens fasad rödfärgad med vita snickerier och kromoxidgröna fönster. Det falsade plåttaket kan ha haft samma kulör som fönstren. En del mindre ombyggnader har skett 1944 och 1950, då ett nytt plåttak las på och en del av portarna byttes. Stationshuset målades även vid något av dessa tillfällen helt vitt. På det sena 1980-talet blåstrades den liggande fasadpanelen för att sedan målas med en röd latexfärg. År 2005 renoverades exteriören och i samband med detta renskrapades fasaden som sedan avfärgades med falu rödfärg med gott resultat.

Stationshusets interiör

Bottenvåningen har ett stort genomgående rum som delar byggnaden. Kring detta rum finns på östra sidan en trappa med ingång från det stora rummet, väntsalen. Intill trappan finns ett litet rum med ingång från trapphallen. I hörnet mot spåret finns idag ett förråd som har en ingång från väntsalen och en från östra gaveln. Detta förråd var ursprungligen II klass väntsal. På motsatta sidan om väntsalen ligger expeditionen och resgodsrumsrummet.

Väntsalen

Detta rum har ursprungligen använts som vestibul och III klass väntsal. Väntsalen har idag ett golv av fyrkantiga rödbruna klinkers som lagts in på 1940-talet ursprungligen var det troligen trägolv. På väggarnas nedre halva sitter en bröstpanel med stående smal pärlspånt med en enkel övre avslutning i jugendstil där allt förutom golvlisen är ursprunglig. Dörrfodren har en något konkav utformning och är liksom bröstpanelen och dörrtrycken från 1911 och något som binder dem samman är att de alla fått en för tiden modern jugendform. Fönster med tillhörande foder och lösa innerbågar är även de bevarade sedan byggnaden uppfördes. Väggarpartiet ovanför bröstpanelen är på 1940-talet klädd med plywoodskivor vars skarvar klätts med lister. I taket sitter en pärlspântpanel som är ursprunglig.

Väntsalens utseende år 1911

Bröstpanelen, bänkar, dörrar och luckor med foder, fönsterbågar och mittbordets järnkolonn och underrede var alla enkelt ådringsmålade ytor eller ”kammade” i en gulbrun ton som kan liknas vid ek eller kanske björk. Golvet var vid denna tid ett obehandlat skurgolv. Väggbortiet ovanför bröstningslisten var troligen tapetserad, men den är sedan 60 år täckt av en plywoodskiva (i rummet som ursprungligen var II klass väntsal intill är väggarna tapetserade). Taket var målat i en ljust gulbeige kulör. På en av väggarna återfinns en ljust grå limfärgsmål原因 nisch med en stor järnkamin framför.

Bröstpanel mm.

Ekådring på en ljus grundfärg S 2020-Y20R

Tak

Beige S 2010-Y30R

Väntsalens förändringar på 1920-talet

I slutet av 1920-talet försvinner uppdelningen i flera väntsalar. Nu blir II klass väntsalen förråd. Den gamla III klassväntsalens snickerier målas i en mörkt blågrön kulör i samband med att rummet nu blir den enda väntsalen i stationshuset. Det är lätt att och tänka sig att väggarna får en matchande mörk tapet.

Bröstpanel mm.

Mörkt blågrön S 4030-R90B

Väntsalens förändringar på 1940-talet

Efter statens övertagande skedde en renovering då snickerierna fick en ådring som stämmer mycket väl med hur det ursprungligen såg ut. Bröstpanelen, bänkar, dörrar och luckor med foder, fönsterbågar och mittbordets järnkolonn och underrede var alla enkelt ådringsmålade ytor eller ”kammade” i en gulbrun ton som kan vara ek eller kanske björk. På golvet ligger en rödbrun klinker. Taket var målat i en ljust gulbeige kulör. På en av väggarna återfinns en ljust grå limfärgsmål原因 nisch med en stor järnkamin framför. I övrigt är väggarna klädda med plywood som kan ha varit betsad i en ljus ton och därefter fernissad.

Bröstpanel mm.

Ekådring på en ljus grundfärg S 2020-Y20R

Entrédörr mot gatan

Brungul S 4550-Y30R

Tak

Beige S 2010-Y30R

Väntsalens utseende år 1978

Ett foto från detta år visar att inte så mycket har ändrats sedan 1940-talet. Bröstpanelen, bänkar, dörrar och luckor med foder, fönsterbågar och mittbordets järnkolonn och underrede var alla enkelt ådringsmålade ytor eller ”kammade” i en gulbrun ton som kan vara ek eller kanske björk. På golvet ligger en rödbrun klinker. Taket var målat i en ljust gulbeige kulör. På en av väggarna återfinns en ljust grå limfärgsmål原因 nisch med en stor järnkamin framför.

Bröstpanel mm.

Ekådring på en ljus grundfärg S 2020-Y20R

Tak och vägg

Beige S 2010-Y30R

Väntsalen år 2006

Idag är bröstpanelen ljusgul och väggarna tillsammans med taket ljust grå. Dörrarna har en något mörkare gråblå kulör. Bänkar och mittbordets undersida och järnkolonn är bruna. En vattenskada på övre våningen har orsakat skador som sedan åtgärdats men målning återstår. Kaminen saknas i rummet men nischen finns bevarad och kaminrörshålet är kvar.

Bröstpanel

Ljust gul S 1020-Y10R

Tak och vägg

Ljust grå S 1000-N

Bänkar, mittbord

Bruna S 7020-Y60R

Skjutedörr till resgods samt entrédörr åt gatan

Blågrå S 4005-R80B

Länsmuseets råd och anvisningar inför ommålningen av väntsalen

Väntsalsens snickerier, bröstpanel, bänkar, dörrar och luckor med foder, fönsterbågar och mittbordets järnkolonn och underrede får en ny ådringsmålning likt den som funnits där under största delen av 1900-talet. Väggar och tak målas som de såg ut på 70-talet, beige. Som förlaga till ådringen används kanterna på dörren mot fd klass II väntsalen som aldrig målats över. Även fotot från 1978 ger en fingervisning om hur dörrspeglarna varit ådrade eller ”kammade”. Pärllspånten som är en del av bröstpanelen har målats om med en roller som givit ett allt för ojämnt underlag för en ådringsmålning och måste därför slipas ned så att den blir helt jämn.

Snickerier

Linoljebaserade produkter är lämpade att användas till dessa arbeten. Lasyrolja baserad på linolja tillverkas av Ottosons färg som även tillverkar linoljefärg. Ottoson är även återförsäljare till en linoljebaserad fransk fernissa (egentligen olja) som påföres lasyren i två lager för att ge en tålig yta.

Tak och väggar

Målas med penselstruken linoljefärg.

Kaminnisch

Målas vit med Nordsjös förstärkta limfärg

Skjuddörr till resgods

Glasrutor rengörs från färg med hjälp av färgbortagningsmedel

Åtgärder som bör göras före ommålningen

- Fönstren i väntsalen målades exteriört i samband med fasadom målningen. Både innerbågen och ytterbågen behöver få en översyn för att säkra funktionen och minska risken för kondens. Det vore lämpligt att innerbågarna fick en tätning om de inte ska plockas bort varje sommar.
- Elen i väntsalen bör ses över före en ommålning. Ledningar hänger lösa och det sitter elradiatorer, lysrörsarmaturer, strömbrytare och eluttag som inte passar in i miljön. All el dras även i fortsättningen med kuloledningar. Länsmuseet föreslår att fyra kamrörsradiatorer av märket Frico monteras på de ställen där elradiatorerna sitter idag. Vippbrytare, kulodosor och eluttag ersätts med Eljo Renova produkter i svart. Istället för de två lysrörsarmaturerna monteras två nedpendlade glober, Lundkvist tak 399, från Karlskrona lampfabrik.
- Den ursprungliga kaminen saknas i interiören. I ett tidigare skede har hembygdsföreningen tagit hand om kaminen och den är nu en del av deras samlingar. Stationshuset är sedan februari 2005 byggnadsminne och interiören i väntsalen är helt skyddad. Länsmuseet kommer att framföra en förfrågan till hembygdsföreningen där vi föreslår att kaminen ”får komma hem” sedan rummet nu är skyddat. Kaminen kommer automatiskt, om den återmonteras att omfattas av byggnadsminnesskyddet.

Ådringsmålning eller kamning

Ekådring eller ”ekkamning” är så gott som alltid gjord i oljelasyr. I en tunn linoljelasyr pigmenterad med guldockra, umbra och svart tecknade man kärnan med en hård gummibit. Den karaktäristiska porigheten gjordes sedan genom dragning med gummikammar och/eller stålkammar lindade med säckväv. Ett annat sätt var att piska ytan med ekpiskare. I överlaseringen gjordes sedan effekter med streckpensel eller med tumnageln.

Storhetsperioden för den detaljerade och illusoriska träådringskonsten var decennierna kring år 1900. Så småningom började man förenkla metoderna, utförandet blev mer stiliserat och

förenklat dekorativt, och det var inte längre så viktigt att göra en helt naturtrogen imitation. Väntsalen i Virserums stationshus är ett exempel på detta.

Med tiden förenklades björkådringstekniken ytterligare och den ”flammade björken” fick sin speciella plats på köksluckor och garderobsdörrar men även väntsalar som här. Där krävdes en hållbar och slitstark yta, och man brukade därför fernissa ytan när den var målad. Fernissan riskerade dock att gulna kraftigt varvid den ljusa lackfärgen blev missfärgad. Den gula björkflamningen däremot utgjorde ett utmärkt underlag som effektivt dolde alla färgförändringar i fernissan.

Richard Edlund
antikvarie
Kalmar läns museum 2006-05-15

Foton

Stationshuset i Virserum 2006

Interiör från väntsalen i
Foto från väntsalen taget 1978

Väntsalen idag med den tomma kaminnischen

Dörr till trapphallen så som det ser ut idag

Bröstpanelen är idag gulmålad men var ursprungligen ådringsmålad

Dörr från väntsalen till det som ursprungligen var II klass vänsalen

I vänsalens mitt finns ett bord som omgärdar en pelare i gjutjärn

I samband med att denna vägg åtgärdades efter en vattenskada år 2005 upptäcktes en gammal vattenskada

Så här såg den ursprungliga ådringsmålningen, eller kamningen ut när väntsalen var ny

Skjutdörr till godsexpeditionen